

DECORATIVE IRONWORKS ON HA NOI NEOCLASSICAL ARCHITECTURE IN THE PERIOD WHEN VIETNAM WAS A COLONY OF FRANCE

Dinh Quang Manh^{1,*}

¹ Tan Trao University, Vietnam

* Email address: manhsptq@gmail.com

<https://doi.org/10.51453/2354-1431/2021/678>

Article info

Received:

02/12/2020

Accepted:

22/02/2021

Keywords:

*decorative ironwork,
ironwork, Neoclassical
architectural style, Hanoi
architecture in French
colonial period*

Abstract

In the early twentieth century, in Hanoi, many public buildings were built by the French in the Neoclassical architectural style. Neoclassical architecture is characterized by respecting the elements of classical Greek - Roman architecture with strict symmetry to create solid and superficial works. This, making an important contribution to helping the French demonstrate the authority and strength of the colonial government, as well as demonstrate the superiority of French culture over the indigenous peoples. On these buildings, ironwork architectural decorative elements are used a lot with typical expressions for Western culture.

TRANG TRÍ KIM LOẠI TRÊN KIẾN TRÚC PHONG CÁCH TÂN CỔ ĐIỂN TẠI HÀ NỘI THỜI PHÁP THUỘC

Đinh Quang Mạnh^{1*}

¹Trường Đại học Tân Trào, Việt Nam

*Địa chỉ email: manhsptq@gmail.com

<https://doi.org/10.51453/2354-1431/2021/678>

Thông tin tác giả

Ngày nhận bài:

02/12/2020

Ngày duyệt đăng:

22/02/2021

Từ khóa:

trang trí kim loại, hoa sắt,
kiến trúc Tân cổ điển,
kiến trúc Hà Nội thời
Pháp thuộc.

Tóm tắt:

Đầu thế kỷ XX, tại Hà Nội, hàng loạt các công trình kiến trúc công cộng được người Pháp xây dựng theo phong cách kiến trúc Tân Cổ điển. Kiến trúc Tân cổ điển có đặc trưng coi trọng các yếu tố trong kiến trúc cổ điển Hy Lạp - La Mã với tính đối xứng nghiêm ngặt nhằm tạo nên những công trình vững chãi, bề thế. Điều này, góp phần quan trọng giúp cho người Pháp thể hiện uy quyền, sức mạnh của chính quyền thực dân, cũng như chứng minh sự ưu việt của văn hóa mẫu quốc trước dân tộc bản địa. Trên những công trình kiến trúc này, các thành phần trang trí kiến trúc bằng kim loại được sử dụng nhiều với những biểu hiện đặc trưng cho văn hóa phương Tây.

1. Mở đầu

Đầu thế kỷ XX, sau khi cơ bản chinh phục được toàn bộ lãnh thổ của ba nước Đông Dương, chính quyền thực dân Pháp hướng đến mục tiêu đưa Hà Nội thành thủ phủ hành chính của xứ Bắc Kỳ và thủ đô của Liên bang Đông Dương. Vì thế, việc thể hiện uy quyền, sức mạnh của chính quyền thực dân, cũng như chứng minh sự ưu việt của văn hóa mẫu quốc trước một dân tộc bản địa là một trong những ưu tiên mà người Pháp hướng đến. Ở giai đoạn những năm từ 1897 đến 1920, hàng loạt các công trình được xây dựng theo phong cách kiến trúc mang tinh thần cổ điển phương Tây như: Phủ Toàn quyền Đông Dương (Hôtel du Gouvernement Général - nay là Phủ Chủ tịch), Phủ Thống sứ Bắc Kỳ (Hôtel de la Résidence Supérieure - nay là Nhà khách Chính phủ), Nhà hát thành phố (Théâtre municipal - nay là Nhà hát lớn Hà Nội), Viện Radium Đông Dương (Institut du Radium de l'Indochine - nay là bệnh viện K), Trụ sở Tòa án (Palais des Justices - nay là Tòa án Nhân dân tối cao...

Cũng như hầu hết công trình kiến trúc ở phương Tây đương thời, các công trình kiến trúc Pháp được

xây dựng ở Hà Nội thời kỳ này sử dụng nhiều trang trí kim loại, nhất là sắt uốn để đảm bảo công năng bảo vệ và tăng tính thẩm mỹ.

Đặc điểm trang trí kim loại trên kiến trúc thời kỳ này đó là: (i) Chủ yếu sử dụng các hoa văn lấy cảm hứng từ nghệ thuật trang trí cổ điển Hy Lạp - La Mã và những biến đổi của chúng như Phục Hưng, Baroque, chủ nghĩa cổ điển Châu Âu thế kỷ XVII - XVIII như: Ô rô, hình cartouche, hoa văn cách điệu từ chữ, Hoa huệ tây,... và (ii) Bố cục đối xứng theo trục dọc, các hoa văn trang trí được bố trí một cách trật tự, quy phạm, nhấn mạnh tính cân bằng, vững chãi và bề thế.

2. Nội dung

2.1. Sử dụng hoa văn có nguồn gốc Cổ điển phương Tây

Phủ Toàn quyền Đông Dương (Hôtel du Gouvernement Général - nay là Phủ Chủ tịch) được xây dựng trong các năm 1901 đến 1905, theo phong cách Cổ điển Pháp, có sự pha trộn phong cách Phục Hưng hậu kỳ và Baroque ở một số chi tiết trang trí. (Hình 1).

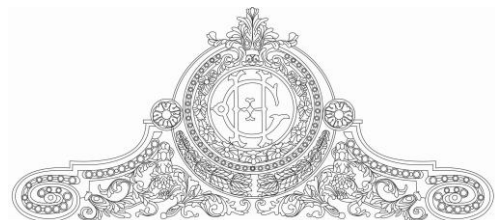
Hình 1. Dinh Toàn quyền Đông Dương. Nguồn: <https://thanhnien.vn>

Điểm nhấn của Phủ Toàn quyền Đông Dương là chiếc cổng sắt được trang trí công phu với nhiều các hoa văn trang trí như: lá Ô rô, hình cartouche, hoa văn cách điệu từ chữ „... đều là những motif trang trí phổ biến trong kiến trúc cổ điển phương Tây. Đặc biệt là motif lá Ô rô (tiếng Pháp: Acanthe; tiếng Anh: Acanthus) được sử dụng làm những hoa văn trang trí chủ đạo. Lá Ô rô được coi là một trong những biểu tượng quyền lực bậc nhất của văn hóa Phương Tây. Sự kết hợp các họa tiết được cách điệu từ lá Ô rô ở các hình thức biểu hiện khác nhau cộng với thủ pháp tạo hình bố cục đối xứng tạo cho chiếc cổng một sự vững chãi, uy nghi, trấn áp. (Hình 2,3)

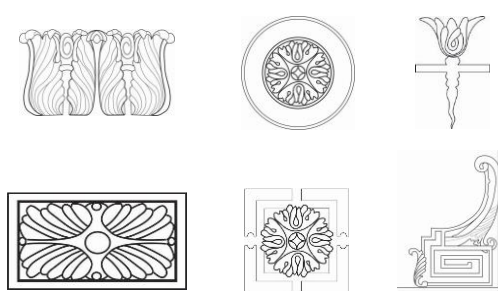

Hình 2. Cổng Phủ Chủ tịch (trước là Dinh Toàn quyền Đông Dương).

Nguồn: <https://www.shutterstock.com>

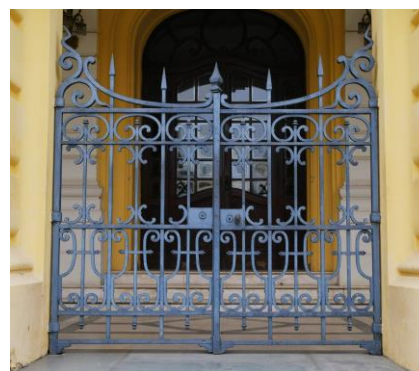

Hình 3. Chi tiết trang trí trên trán cổng Phủ Chủ tịch. Nguồn: tác giả.

Hình 4. Hoa văn lá Ô rô trang trí trên cổng Dinh Toàn quyền Đông Dương. Nguồn: tác giả.

Nhà hát thành phố (*Théâtre municipal* - nay là Nhà hát lớn Hà Nội) được xây dựng từ năm 1901 đến 1911, cũng là một trong những công trình văn hóa quan trọng đầu tiên được người Pháp xây dựng tại Hà Nội. Công trình biểu tượng cho giới thượng lưu phương Tây này có hệ thống hàng rào trên ban công sử dụng hoa văn sắt uốn chủ đạo là dạng vân xoắn đôi, hai đầu cuộn xoắn chạm vào nhau quay xuống dưới, lưng cong hướng lên trên tạo thành hình trái tim tròn đầu. Họa tiết trang trí này phổ biến đến mức ta có thể bắt gặp ở hầu khắp các công trình kiến trúc mang dấu ấn cổ điển phương Tây từ khi nó xuất hiện cho đến tận ngày nay. Phần nửa dưới của đồ án trang trí là sự lặp lại của các hoa văn được biến điệu từ họa tiết hình chữ S kéo dài có kết thúc cuộn xoắn hai đầu. Họa tiết này có sự chuyển biến đột ngột từ đường cong sang đường thẳng ở điểm gần giữa chữ S. Việc kết hợp với họa tiết đối xứng theo trục dọc của thanh sắt thẳng nối với một họa tiết trái tim tròn đầu ở phần trên tạo thành họa tiết như thể cây dương cầm. Sự lặp lại liên tiếp của họa tiết này tạo cho đồ án có hình vẽ phù hợp với tổng thể kiến trúc của một nhà hát (Hình 5).

Hình 5. Hoa sắt cửa đi Nhà hát thành phố Hà Nội. Nguồn: tác giả.

Một đại diện tiêu biểu khác cho văn hóa phương Tây đó là motif Hoa huệ tây (tiếng Pháp: fleur-de-

lis hoặc fleur-de-lys; nghĩa là hoa loa kèn, hoa huệ Tây hoặc các tên khác như hoa lyly, hoa Bách hợp) cũng được sử dụng phổ biến và có nhiều hình thái biểu hiện phong phú trong trang trí kim loại trên kiến trúc Hà Nội thời kỳ này (Hình 5). Hoa văn hoa huệ tây xuất hiện trong nhiều đồ án trang trí, thường được sử dụng thủ pháp nhắc lại thành bố cục hình diềm hoặc băng ngang (Hình 5,6,7,8)

Hình 6. Hoa văn hoa huệ tây trên cổng đền thờ Lê Lợi. Nguồn: tác giả

Hình 7. Hoa văn hoa huệ tây trên ban công nhà số 15 phố Nguyễn Quang Bích. Nguồn: tác giả

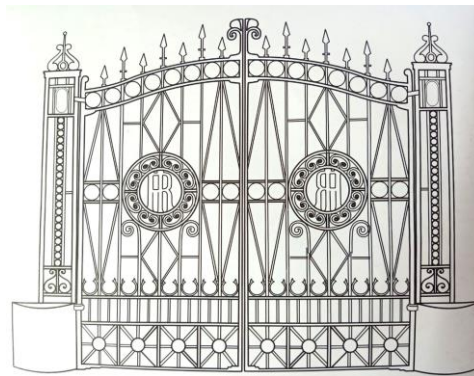
Hình 8. Hoa văn hoa huệ tây trên cổng đền thờ Lê Lợi. Nguồn: tác giả

Motif hình Cartouche, một dạng thức trang trí có từ thời Hy Lạp được sử dụng phổ biến trên các công trình kiến trúc. Motif hình cartouche thường được đưa vào những vị trí trang trọng trên kiến trúc như trán tường (fronton), diềm mái, cổng, cửa đi... có vai trò như là một tổ hợp hoa văn chủ đạo, là tập hợp của nhiều motif hoa văn khác với trọng tâm là một hình tròn hoặc oval lớn.

Trên cổng và cửa đi các công trình kiến trúc mang tinh thần cổ điển tiêu biểu thời kỳ này như: Dinh Toàn quyền (Hình 3), Phủ Thống sứ Bắc Kỳ (Hình 9), Viện Radium Đông Dương - nay là bệnh viện K Trung ương (Hình 10), Nha Lưu trữ và Thư viện Đông dương - nay là Thư viện Quốc gia Việt Nam (hình 11)... tổ hợp trang trí hình cartouche chiếm phần lớn không gian trang trí trên cổng, cửa đi đã góp phần làm tăng tính thẩm mỹ và tính bề thế cho công trình kiến trúc.

Hình 9. Motif hình cartouche trên trán cổng Dinh Thống sứ Bắc kỳ. Nguồn: tác giả

Hình 10. Cổng viện Radium Đông Dương [5; tr 46]

Hình 11. Cổng Nha Lưu trữ và Thư viện Đông Dương. Nguồn: [5;114]

Trong thời kỳ này còn có khá nhiều những công trình kiến trúc dân dụng được xây dựng theo phong cách Tân cổ điển mà các hoa văn trang trí kim loại mang tinh thần cổ điển đậm nét. Có thể kể đến như: Cổng nhà số 51 phố Trần Hưng Đạo, 82 phố Trần Hưng Đạo, 81 bà Triệu, 23 Nguyễn Quang Bích, 71 phố Trần Hưng Đạo, 59 Phố Trần Quốc Toản, 46 phố Ngô Quyền, 46 Phố Tràng Thi...

2.2. Bố cục đối xứng, có tính quy phạm

Trên cổng sắt những công trình kiến trúc Tân cổ điển tiêu biểu thời kỳ này đều có đặc trưng bố cục theo một công thức có tính quy phạm đó là: nhấn mạnh tính cân bằng, vững chãi và bề thế trong không gian thông qua sự tuân thủ chặt chẽ quy tắc đối xứng theo trục dọc tính từ vị trí mép cổng và phân vị rõ ràng theo phương ngang. Các họa tiết trang trí theo tinh thần cổ điển được sử dụng một cách tiết chế theo trật tự dải băng ngang và dọc ở trụ và xà ngang cổng, cánh cổng nhưng đặc biệt nhấn mạnh ở khối trung tâm trên trán cổng với một tổ hợp hoa văn coucher hình tròn được tạo tác khá công phu, cầu kỳ càng làm tăng tính bề thế cho cổng và tổng thể công trình. Cổng chính, cánh phụ và hàng rào được ngăn

cách bởi một trụ vuông kim loại. Trên đỉnh của trụ công cũng được trang trí hoa văn, thường là lá ô rô khá cầu kỳ nhấn mạnh sự kết thúc theo phương đứng của chiếc công. Việc bố trí một cách có tính toán các tổ hợp hoa văn tạo nên vẻ đẹp hài hòa và ăn nhập với tổng thể công trình kiến trúc.

Chiếc công sắt Viện Radium Đông Dương (bệnh viện K trung ương) là trường hợp ngoại lệ khi sử dụng nhiều thanh chéo tạo thành hình ô trám có kích thước lớn đủ để phá vỡ cấu trúc có tính ổn định của hình cartouche và những dải hoa văn băng ngang và băng dọc trên đồ án trang trí. Điều này, tạo lại cho người nhìn có cảm giác chiếc công được thiết kế gần với phong cách Art Deco sau này. Tuy nhiên, việc sử dụng những hoa văn coucher với vai trò chủ đạo ở vị trí trọng tâm và những hoa văn ô rô, mũi giáo trên chiếc công này cũng đủ để người xem nhận ra tinh thần cổ điển trong đó.

3. Kết luận

Kiến trúc là biểu hiện hữu hình của văn hóa, vì thế nó tuân theo các quy luật vận động và phát triển của văn hóa. Tại Hà Nội, từ giai đoạn đầu của thời kỳ thực dân cho đến khoảng năm 1920 là sự áp đặt văn hóa Pháp thông qua kiến trúc với đa số những công trình được xây dựng theo phong cách Tân cổ điển. Trên những công trình kiến trúc này, các đồ

án trang trí kim loại với những đặc trưng hoa văn, bố cục trang trí mang đậm tinh thần cổ điển đã góp phần quan trọng tạo nên diện mạo kiến trúc Hà Nội thời kỳ này và trở thành một hiện tượng mỹ thuật đặc sắc, một di sản mang nhiều giá trị mỹ thuật, văn hóa và lịch sử.

REFERENCES

- [1] Ana M. Lopez (2009), *Metalworking through History: An Encyclopedia (Handicrafts through World History)*, Greenwood, Lon Don.
- [2] Tran, Q.B. & Dinh, N.V. (2012), *Architecture and planning of Hanoi during the French colonial period, Hanoi construction plishing house.*
- [3] Henry R. D Allemagne (2009), *Decorative antique ironwork (Dover jewelry and metalwork)*, Dover Publications, New York.
- [4] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant (1997), *Dictionary of symbols*, Penguin Books, Lon Don.
- [5] The, T.H.Y (2013), *Song xua pho cu*, Thế Giới Publishers.